

BRAANEN STERRI OM FILOSOFEN DEREK PARFAIT (1942–2017)

Solide penner med innsikt i Dagbladet – hver helg!

UTE AV TIDEN: Derek Parfit er ute av tiden, en av klodens skarpeste hjerner, skriver Aksel Braanen Sterri.

FOTO: OXFORD UNIVERSITY

fleste at vi har forpliktelse overfor kommende generasjoner. Parfit viser at det er to syn som ikke er så lett å forene. For hvis vi varmer opp kloden så mye at den vil skape enorme utfordringer for de kommende generasjoner vil våre handlinger også påvirke hvilke mennesker som vil bli født. De menneskene som får leve sine liv i en verre verden enn den trenger å være på grunn av vår grådighet, bør dermed ikke anklage oss for det. De har nemlig våre handlinger å takke for at de fikk leve sine liv, selv om livene er dårligere sammenliknet med et scenario hvor andre mennesker ville blitt født i en mye bedre verden, som følge av at vi hadde sluppet ut mindre klimagasser.

Som lykke

Også dette styrker Parfits konklusjon om at vi må ta mindre hensyn til konkrete menneskeskjebner og mer til generelle velferdsøkninger. Utilitarismen er en teori som passer denne beskrivelsen. Utilitarister mener vi bør skape så mye «utility», nytte, som mulig. Nytt kan ta form som lykke, tilfredsstillelse, velferd eller annet. Denne moralfilosofien har en rekke styr-

ker. For det første er den ikke partisk. Alle mennesker, eller alle følende vesener, teller likt uavhengig av om de har makt, penger, et bestemt kjønn eller etnisitet, om de ennå er født eller vil eksistere ved et seinere tidspunkt. I tillegg gir den klar retning. Hvis du skal fordele knappe ressurser gir det mening å gjøre det på en måte som har best konsekvenser.

Men Parfit viser at også denne teorien har alvorlige svakheter. For om en er opptatt av å få mest mulig nytte, bør en foretrekke en verden bestående av enormt mange mennesker som lever liv som så vidt er verdt å leve, framfor en verden bestående av et færre antall mennesker som lever fantastiske liv, så lenge totalsummen av «nytte» er større i det førstnevnte scenario. Det er en frastøtende konklusjon.

Færre mennesker

Parfit hadde selv stor sympati for utilitarismen, men jobbet hele livet med å finne intellektuelt redelige måter å unngå denne konklusjonen på. Den siste artikkelen han publiserte handlet om denne frastøtende konklusjonen, hvor han presenterte en mulig løsning

på problemet. Det går ut på at det ikke alltid er alltid mulig å sammenlikne svært ulike scenarioer. Er det for eksempel bedre om svært mange mennesker blir to år gamle eller er det bedre at færre mennesker lever liv til de blir 90?

Parfit sammenlikner dette med scenarioet hvor vi på den ene siden har enormt mange liv som så vidt er verdt å leve med et betydelig færre antall liv som er svært gode. Slik vi kanskje bør foretrekke at færre mennesker lever til de blir 90 år, bør vi kanskje foretrekke liv som består av kjærlighet, sannhetsøken, dype relasjoner og alt annet som gjør menneskelivet så bra som det kan være.

Dypt alvor

For Parfit hadde hans virke et dypt alvor. At svært intelligente mennesker, som viet livet sitt til å besvare de samme filosofiske spørsmålene kom til radikalt ulike svar, frustrerte ham. Det som plaget ham enda mer var alle som slo seg til ro med at uenigheten trolig skyldes at det ikke fantes sannheter om hva vi bør og ikke bør gjøre. For hvis ikke det finnes et riktig svar på

hva som er rett og galt, hvordan skal da mennesker kunne motiveres til å gjøre det rette?

I tobindsverket *On What Matters* fra 2011 setter han seg fore å finne den riktige teorien om hvordan vi bør handle og forsvare at den er sann. Det tredje volumet kommer nå. Det fjerde fikk han aldri fullført.

I boka forsvarer han påstanden om at de store moralfilosofiske retningene, konsekvensialismen, Kantiansk pliktetik og kontraktteori, egentlig er mindre ulike enn de gir seg ut for å være. Snarere klatrer de opp det samme fjellet fra hver sin kant, mener han.

Finne sannheten

Parfit forsvarer en sammenstilling av de tre teoriene, og ender med å argumentere for at den beste måten å forstå disse teoriene på, er at de ender i en form for regelkonsekvensialisme: Vi bør handle i tråd med de regler som fremmer de beste konsekvenser.

Ved første øyekast kan Parfits skrivestil virke fremmedgjørende. Hans analytiske filosofi tar til tider matematisk form og han bruker figurerer til å fremme noen av sine poenger. I andre tilfeller utvikler han bisarre tankeeksperimenter. Men om en ikke lar seg skremme finner en av akademias klarreste penner.

Han viste oss trolig også veien framover om vi skal ha håp om å fortsette Parfits viktigste prosjekt, å finne sannheten om hvordan vi bør handle. Det ville også gitt ham evig liv.

«FOR HVIS VI VARMER OPP KLODEN SÅ MYE AT DEN VIL SKAPE ENORME UTFORDRINGER FOR DE KOMMENDE GENERASJONER, VIL VÅRE HANDLINGER OGSÅ PÅVIRKE HVILKE MENNESKER SOM VIL BLI FØDT.»